"בשלמא אין שוחטין בעינא כנגד הפתח וליכא", שהעמיד את הברייתא בשלא כנגד הפתח ובכל זאת "אוכלין שם קדשי קדשים", אם כן לדעתו באכילה לא בעינן כנגד הפתח. אבל למסקנת הגמ', ש"אין שוחטין" אף כנגד הפתח, אין ראיה להתיר אכילה שלא כנגד הפתח ואין צורך בתירוץ "סמי מכאן אכילה" ו"קדשי שעה שאני" (חק נתן; מנחת יהודה; סדרי טהרות כלים סו,ב).

מרש"י נראה שסובר שמסקנת הגמ' שאין צורך באכילה כנגד הפתח, שהרי כתב (נה,ב ד"ה לאכילת קדשי קדשים): "**קא סלקא דעתך** השתא דלאכילה נמי בעיא (פנים) [לפני. שטמ"ק], ולקמן אמרינן סמי מכאן אכילה". גם הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות י,ג, ועוד) כתב באופן סתמי שקדשי קדשים נאכלים בעזרה ללא הגבלה (ולדעתו כך הדין אפילו בשחיטה, כפי שהתבאר במערכה הקודמת), והעיר על כך במשנה למלך שם.

ראיה לשיטה זו מכך שדלתות ההיכל ננעלות בלילה (כמבואר בירושלמי בברכות פ"ד ה"א ועוד, שזמן תפילת נעילה נקבע על פי זמן נעילת שערי ההיכל), והרי קדשי קדשים נאכלים ליום ולילה, ומכאן שאכילתם אינה טעונה היכל פתוח (אמבוהא דספרי לספרי זוטא נשא, עמ' 166).

ראיה נוספת מהמימרא לעיל נה,ב: "שלמים ששחטן... לאחר שיפרקו לויים את המשכן – פסולים", כלומר, שבזמן פירוקו של המשכן אין כאן "פתח אהל מועד" הנדרש לשחיטה. והרי בגמ' להלן סא,ב מבואר שלעניין אכילת הקדשים "אף על פי שנסע – אהל מועד הוא", וקדשי הקדשים לא נפסלו ביוצא בפירוקו של המשכן, ואף מותר לאוכלם במסעות! נראה, אפוא, שבזמן המסע קיימת קדושת אהל מועד אבל אינו נחשב כאילו הוא קיים ופתוח, ובכל זאת מותר לאכול, ולא בעינן "כנגד הפתח"![4]

סיכום

ההבנה המקובלת בסוגיה, שאכילת קדשי קדשים כשרה בכל העזרה, גם שלא כנגד פתח ההיכל, ורק בימי המילואים נהגה הלכה אחרת שיש לאכול כנגד הפתח. כך שיטת רש"י והרמב"ם, אולם תוס' בשבועות כותבים שיש לאכול כנגד הפתח דווקא. יש שהגיהו בדבריהם, ויש שיישבו את מהלך הסוגיה כאן בהתאם לשיטתם.

מערכה קכז. לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש (נו,א)

בדרך כלל, קידוש שטח והוספתו לעזרה נזקקים לתהליך מסוים: הסכמת מלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין, ותהלוכה עם שיירי מנחה בגבולות השטח המקודש (שבועות יד,א-טו,א). הסוגיה כאן עוסקת בלשכות שנבנו בשטח החול הסמוך לעזרה ושטחן לא נתקדש באופן האמור, אלא שפתח הלשכה פתוח לכיוון העזרה, ונמצא שהיא משמשת לצורכי העזרה. במשנה במעשר שני (פ"ג מ"ח) נאמר: "הלשכות בנויות בקודש ופתוחות לחול – תוכן חול וגגותיהן קודש. **בנויות בחול ופתוחות לקודש – תוכן קודש** וגגותיהן חול". הגמרא כאן דנה בשאלה לאיזה עניין "תוכן קודש": האם הלשכה נחשבת ממש כחלק מהעזרה לכל דבר ועניין, או שמא נתקדשה רק לעניינים מיוחדים?

סוגיית הגמרא: "תוכן קודש" – לאכילת קדשים

הגמ' כאן מביאה את דברי שמואל, וכן רב נחמן בשם אביו[1], שמציינים שתחום העזרה המקודש לגמרי, אף לעניין חיוב כרת למי שנכנס לשם בטומאה, מוגבל לרוחב קפ"ז אמה על קל"ה אמה בלבד. אלו הן מידותיה של העזרה האמורות במשנה (מידות פ"ה מ"א), והגמ' מבררת מה באו חכמים אלה לחדש ואת מה הוציאו מכלל זה: אם באו להוציא מכלל זה את עובי החומה (שלא נכלל בקפ"ז על קל"ה, עיין במידות שם) – הרי הדבר נסתר מן המשנה בפסחים (פה,ב): "החלונות ועובי החומה – כלפנים"![2] לפיכך מפרשת הגמ', שכוונתם להוציא מכלל זה את הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש. הגמ' מקשה על כך מהמשנה במעשר שני הנ"ל, האומרת ש"תוכן קודש", ומיישבת שקדושה זו היא מדרבנן. ממילא, לקדושה זו יש השלכה לחומרא בלבד, שלא יכנסו להן בטומאה[3].

הגמ' מוסיפה להקשות מברייתא הלומדת על קדושתן של לשכות אלו מפסוק בתורה: "לשכות בנויות בחול

4. כן הקשה הרב אברהם שטרנבוך (קובץ 'קול התורה' מט עמ' ריב) על תוס' בשבועות. בהמשך (עמ' ריז) תירץ שהסוגיה בסא,א סוברת ש"אע"פ שנסע אהל מועד הוא" לגמרי, אפילו לעניין שיחשב כקיים ופתוח, והיא חלוקה על הסוגיה על שלמים ששחטן, ראה דבריו שם.

1. לשון הגמ': "הכי אמר לי אבא", וכוונתו לאביו רב יעקב. לעיתים המילה "אבא" משמשת ככינוי לרב (שבת נג,א, בבא בתרא נב,א וחולין קלז,ב), אבל רק בפי חכמים בני דורו. גם "אמר לי" אינו מתאים לרב נחמן, שלא למד בפני רב (עיין 'תולדות תנאים ואמוראים' בערכו, עמ' 930); אלא שבשטמ"ק מחק תיבת "לי".

2. משנה זו נאמרה על חומות ירושלים, לעניין אכילת קרבן פסח, והגמ' מסיקה מכך גם על חומות העזרה. מקושיית הגמ' משתמע שכך הדין בכל החלונות ועובי החומה, ולא דווקא באלו השווין לגובה קרקע העזרה כפי שמעמידה הגמ' בפסחים פו,א, ומכאן הביא הרדב"ז (הל' בית הבחירה ו,ח) מקור לדעת הרמב"ם שלא חילק בזה.

3. רש"י. מסתבר שלשכות אלה, גם אם דינן כ'חול', הרי הן בחיל המקיף את העזרה, וממילא טמא מת אסור להיכנס בהן. מדובר, אם כן, בטמאים המותרים להיכנס לחיל: טבול יום ומחוסר כיפורים ואף טמא שרץ (עיין תוס' לעיל לא,ב ד"ה ובטמאים וחולין ב,ב ד"ה שמא ורשב"א שם, וכן דייק במקדש דוד סי' לח,ג בדעת הרמב"ם הל' בית הבחירה ז,טז. בשטמ"ק לעיל לא,ב אות כח הגיה בתוס', ובמקדש דוד שם דייק מדבריו שאוסר טמא שרץ בחיל, ואינו מוכרח), ובהם התחדש שאסורים מדרבנן להיכנס ללשכות הללו. עוד יש להעיר, שמכיוון שהלשכה פתוחה לקודש, ואין לה פתח לחול (שאם כן היה דינה שונה, עיין במשנה במעשר שני שם), בלאו הכי אין הטמאים יכולים להיכנס אליה דרך העזרה. ושמא החידוש שאין להיכנס לה אפילו דרך חלונות, או שאם נכנסו בטומאה מצוה עליהם שלא לשהות בה.

"החלונות ועובי החומה כלפנים". ניתן לאכול קדשים קלים ומעשר שני בחלונותיה של חומת ירושלים, וכן לאכול קדשי קדשים בחלונות שבחומת העזרה. חומת העיר העתיקה של ימינו נבנתה בעיקרה בתקופת השלטון המוסלמי בארץ ישראל, ולא זו החומה שעליה דיברו חז"ל, אם כי חלקים ממנה עדיין שומרים על התוואי של ירושלים המקודשת בימי בית ראשון ושני.

ופתוחות לקודש, מניין שהכהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים ושיירי מנחה? ת"ל 'בחצר אהל מועד יאכלוה', התורה ריבתה חצרות הרבה אצל אכילה אחת" (והרי זהו דין לקולא, ומכאן שאין זו אסמכתא מדרבנן. רש"י). על כך משיב רבא: "לאכילה שאני", כלומר, שזהו דין מיוחד בלשכות אלו שהתרבו לאכילת קדשי קדשים, אבל לא לשאר דיני העזרה. הגמ' בהמשך אף אומרת שאין שוחטין בהן "משום דלא קדשי".

דין זה שניתן לאכול בלשכות הפתוחות לקודש מפורש ביחזקאל (מב,יג): "לשכות הצפון ולשכות הדרום אשר על פני הגזרה [שפתחם לעזרה. מלבי"ם] הנה לשכות הקודש אשר יאכלו שם הכהנים אשר קרובים לה' קדשי הקדשים, שם יניחו קדשי הקדשים והמנחה והחטאת והאשם כי המקום קדוש". עוד נאמר ביחזקאל (מו,יט-כ): "לשכות הקודש... אשר יבשלו שם הכהנים את האשם ואת החטאת", ופירש בעל ה'רוקח' (בפירושו לסידור התפילה, אשרי יושבי ביתך) שמדובר על לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש.

נראה להסביר את החילוק בין האכילה לבין שאר הלכות העזרה כך: עיקרה של העזרה הוא היותה מקום העבודה, ואילו אכילת הקדשים איננה עבודה (בגמ' ביומא סח,ב היא נקראת "צורך עבודה"). התורה גזרה שאכילת הכהנים תיעשה בסמוך ונראה למקום העבודה, כדי להבליט את היותם אוכלים "משולחן גבוה" (ראה גם להלן מערכה קלט), ולשם כך די גם באכילה בחצרות הקודש. יתירה מזו: יש עדיפות מסוימת לאכילה במקום צדדי וסגור, מפני כבוד הכהנים[4].

על פי מסקנת רבא יש מקום לומר שהגמ' חוזרת בה מתירוצה הקודם "מדרבנן", וסוברת כעת ש"תוכן קודש" שנאמר במשנה הוא לעניין אכילה בלבד, ולא חידשו איסור כניסה מדרבנן לטמאים בלשכות אלה (חק נתן; סדרי טהרות כלים סו,ב)[5]. אולם הרדב"ז (הל' בית הבחירה ו,ח) מדייק מלשון הרמב"ם (שם): "והנכנס לשם בטומאה **פטור**" שיש איסור בדבר[6].

הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול

להבנת החידוש בסוגיה כאן, יש לדון במקרה ההפוך של לשכה שבנויה בקודש ופתוחה לחול. מן המשנה במעשר שני ניתן להבין שיש דין קבוע שכל לשכה הולכת על פי פיתחה, שמכיוון שפיתחה לקודש בלבד – הרי היא טפלה לו ומצטרפת אליו ודינה כמותו לכל דבר. ובאה הגמרא כאן לחדש שלא כן הוא, אלא הקובע הוא היות הלשכה בנויה בתחום המקודש, ואילו הפתח לקודש אינו מועיל לקדש את הלשכה פרט לעניין האכילה, שיש בה דין מיוחד.

על פי זה יש לעיין בפיסקה המקבילה במשנה שם: "בנויות בקודש ופתוחות לחול – תוכן חול". לכאורה מהגמ' כאן יוצא שהפתח איננו קובע, ולשכות אלו הן קודש. ואכן, הסברה נותנת שלא יתכן שלאחר ששטח נתקדש בקדושת העזרה יבואו ויבנו בו לשכה ויפתחוה לחול ויפקיעו את קדושתה. ממילא, מסתבר ש"תוכן חול" האמור כאן הוא לעניין אכילה בלבד, שאין לאכול שם קדשי קדשים![7] אם כנים הדברים, אפשר שמניעת האכילה שם היא דין דרבנן, שאסרו חכמים לאכול בלשכה הנראית כחול; ואפשר שזה מדאורייתא, שכן המושג "חצר אהל מועד" פירושו: כל הכלול במחיצה המקיפה את אהל מועד, ומכיוון שלשכה זו פתוחה לחול – הופקעה מן החצר. נמצא, שלשון המשנה שם האומרת שאלו "תוכן חול" ואלו "תוכן קודש" מובנה: באלו יש **צד** מסוים של חול ובאלו **צד** קודש, אך בעיקרו של דבר הבנויות בקודש – קודש, והבנויות בחול – חול.

אלא שבתוספתא (מעשר שני ב,יד) נאמר: "לשכה בנויה בקודש ופתחה לחול – תוכה חול... [אין[8]] אוכלין בה קדשי קדשים, ואין שוחטין בה קדשים קלים, **ואין חייבין עליה**

4. אכילת קדשים בלשכות מוזכרת בפסוקי יחזקאל הנ"ל וכן בשמואל (א ט,כב). בתוס' רי"ד (יומא ו,א וכה,א) חידש שבלשכות אין איסור ישיבה בעזרה כלל, ושם אוכלים הכהנים, כי אין זה מכובד לאכול בעמידה.

5. אמנם לא נאמר בגמ' "**אלא** אמר רבא", אבל מצינו שמילה זו נשמטת כשבתירוץ הקודם לא הוזכר שם חכם האומרו (תוס' יבמות כז,א ד"ה שמואל ויד מלאכי 'כללי התלמוד' כלל לו).

6. כיוצא בזה יש לדייק מלשון הגמ' כאן: "אין חייבין". אלא שיש לומר שהגמ' והרמב"ם נקטו לשון זו מחמת הטמאים החמורים, שבלאו הכי אסורים להיכנס להר הבית או לחיל.

7. במקדש דוד (סי' לח,ב) נקט כך מסברה, ש"תוכן חול" לאכילה בלבד ולשאר ענייניהן הן קודש, אלא שהתקשה בגמ' ביומא כה,א, ממנה עולה שאי אפשר לעשות את הפייס בלשכה הבנויה בקודש ופתוחה לחול, משום שאינה כעזרה. על כך יש להשיב, שדין הפייס אינו תלוי בקדושה ההלכתית של המקום אלא בחשיבותו וכבודו, ראה להלן.

8. כך בר"ש מעשר שני פ"ג מ"ח ובחלק מכתה"י וכן הגיה בחסדי דוד.

משום טומאה. בנויה בחול ופתחה לקודש...- תוכה קדש... אוכלין בה קדשי קדשים, ושוחטין בה קדשים קלים, **וחייבין עליה משום טומאה**". בחסדי דוד ובמנחת ביכורים הגיהו בסיפא, על פי הסוגיה כאן (וראה להלן), ולא הגיהו ברישא. הרי שלדעתם אין כוונת הגמ' כאן לשלול לגמרי את ההליכה אחר הפתח, אלא שכדי שתחול קדושת העזרה על המקום צריך שיתקיימו בו שני תנאים: שיהיה בנוי בעזרה וגם פתוח לה, ואם חסר אחד מהם – הרי זה חול. כך נראה בבירור גם מהרמב"ם (הל' בית הבחירה ו,ז-ח), שלגבי הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול סתם וכתב שהן חול, ומשמע שהן חול לכל דבר, ואילו בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש חילק בין אכילה לטומאה.

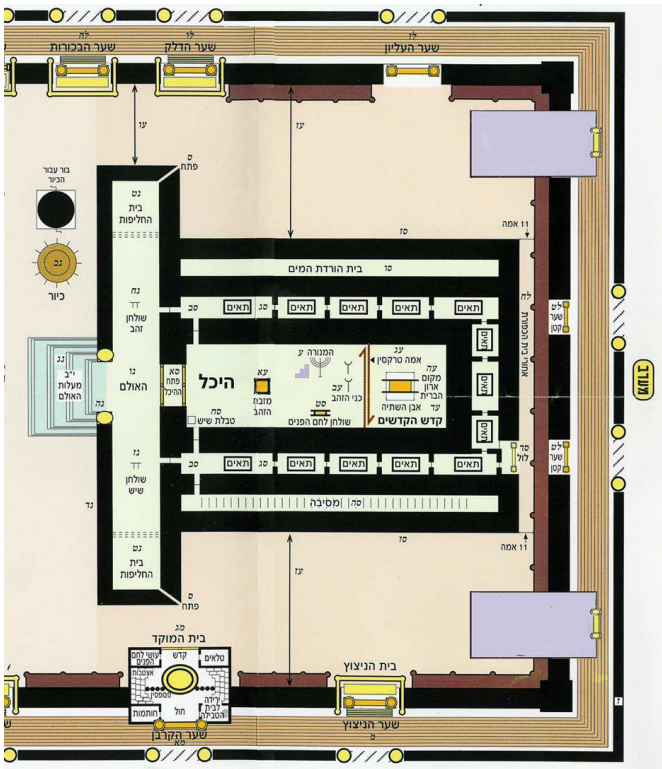

לשכה הבנויה בקודש ופתוחה לחול. הלשכות המסומנות בצבע תכלת יושבות בעזרה ודלתותיהן פונות אל מחוצה לה, ולכן דינן כחול. הציור נועד להמחשה, ולמעשה לא ידוע על לשכות כאלה.

דין הלשכות הפתוחות לקודש בהלכות אחרות

על פי החלוקה בסוגיה בין טומאה ושחיטה, שלגביהן הלשכות הללו כחול, לבין אכילה, שלגביה הן כקודש, דנו המפרשים על הלכות נוספות שנאמרו בעזרה, מה דינן של לשכות אלו: האם הדם והאימורין היוצאים ללשכות נפסלים ביוצא? האם השוחט בהן עובר באיסור שחוטי חוץ? (עיין מערכה רפא). האם כיבוס דם החטאת ושבירת כלי החרס שנתבשלה בו החטאת, שדינם להעשות "במקום קדוש" (להלן צג,ב), כשרים בהן? האם ניתן לשרוף בהן את פסולי המוקדשין? ועוד[9]. ביסוד הדברים עומדת השאלה: האם היתר האכילה בהן מבטא קדושת עזרה מסוימת, או שזהו דין נפרד שאינו מלמד על קדושתן? (עיין קרן אורה). כמו כן, חלק מהפרטים הנ"ל קשורים לאכילת קדשים (כגון המצוה לשבור את כלי החרס שנתבשלה בו החטאת), ולפיכך ראוי להשוותם לאכילה.

בגמ' ביומא (כה,א) מבואר שהאיסור לשבת בעזרה נאמר גם בלשכות אלה, ולפיכך קובעת הגמ' שלשכת הגזית, שהישיבה מותרת בה, היתה פתוחה גם לחול[10]. עוד משתמע שם, שלשכות אלה כשרות לעריכת הפייסות בין הכהנים על עבודות המקדש, הגם שהפייס צריך להעשות בעזרה דווקא כדי לקיים "בבית אלהים נהלך ברגש" (תהלים נה,טו)[11]. דינים אלה קשורים לכבוד המקדש ומוראו, ומסתבר שלגבי כבוד המקדש כל הנספח לעזרה דינו כמותה, גם אם אינו קודש גמור.

פייס במזרח לשכת הגזית. לשכת הגזית היתה חציה בקודש (בעזרה) וחציה בחול, והיו בה פתחים לקודש ולחול. לכן חציה שבקודש נחשב כקודש, והפייס בין הכהנים על עבודות המקדש נערך בו, ואילו חציה שבחול היה חול, ולפיכך מותר היה לחכמי הסנהדרין לשבת שם.

שיטת הירושלמי

בירושלמי במעשר שני (פ"ג ה"ד) מופיעה מחלוקת אמוראים בדין זה: "הן דאת אמר 'תוכן קודש' אוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלין וטמא שנכנס לשם חייב[12]. רב יהודה בשם רב: אין לוקין אלא על אורך מאה

9. עיין מקדש דוד סי' יד,ט, אתוון דאורייתא כלל א, ומקורות רבים ב 'איזהו מקומן' עמ' רא-רב. בספר 'דם זבחים' להלן קד,ב דן על שריפת פסולי המוקדשין בלשכות אלה.

10. כך נקטו תוס' שם ד"ה אין ישיבה בעזרה. בתוס' שם ח,ב ד"ה דאי מובאת דעה שמותר לשבת ולישון בלשכות אלה, ותוס' מקשים עליה מהגמ' כה,ב הנ"ל.

11. לשון הגמ' שם, אחר שהסיקה שחצי לשכת הגזית בנוי בקודש וחצי בחול ויש לה פתח לקודש, "ואי סלקא דעתך פתוח לחול - פייס במזרחה? והתנן בנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול! אלא לאו, שני פתחים היו לה". משמע ש"תוכן קודש" נאמר גם לעניין הפייס. בחסדי דוד (מעשר שני ב,יד) למד משם להיפך, שהפייס התאפשר בלשכת הגזית רק משום שהחלק שבו נעשה הפייס היה בתוך הקודש, ועיין שער המלך הל' בית הבחירה ו,ז.

12. אפשר שאין זו מימרא סתמית אלא המשך לדברי רב יעקב בר אחא המוזכר שם לעיל מיניה.

ושמונים ושבע ועל רוחב מאה ושלשים וחמש. והתני לשכה שהיא בנויה בשיווי חומת העזרה [כלומר, בסמוך לחומה מבחוץ] אוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וטמא שנכנס לשם פטור! תיפתר כהדא תנייא דתני: אמר ר' יוסי: זו משנת ר' עקיבה, אבל דברי חכמים הבדילו כל הלשכות וכל הלשכות הולכין אחר פתחיהן", פירוש: לדעת ר' עקיבה אין חיוב על הטומאה, אבל לדעת חכמים כל הלשכות הולכות אחר פתחיהן לכל דבר ועניין (פני משה).

אכן, בתוספתא שם (פ"ב הל' יג) קיימת מחלוקת דומה לגבי בתים בחומת ירושלים שפתחיהם לפנים או לחוץ, ושם נאמר: "ובית הלל אומרים: מכנגד חומה ולפנים – כלפנים, ומכנגד חומה ולחוץ – כלחוץ. אמר ר' יוסה: זו משנת ר' עקיבא, משנה ראשונה... ובית הלל אומרים הרי הן כלשכות, את שפיתחה לפנים – כלפנים, ואת שפתחה לחוץ – כלחוץ".

מן הירושלמי מתחדש עוד, שגם הדעה הממעטת בקדושת לשכות אלה איננה סוברת שקדושתן מדרבנן בלבד, או לעניין אכילת קדשים מגזירת הכתוב מיוחדת, אלא להיפך: בדרך כלל הרי הן כקודש, שהרי שוחטין שם קדשים קלים, ולא נתמעטו אלא מחיוב מלקות וכרת על כניסה אליהן בטומאה.

על פי סוגיית הירושלמי אין צורך להגיה בתוספתא במעשר שני הנ"ל: "אוכלין בה קדשי קדשים ושוחטין בה קדשים קלים וחייבין עליה משום טומאה", שכן היא הולכת כדעה ש"תוכן קודש" לכל דבר (עיין 'יפה עינים' כאן). הריבמ"ץ, הרמב"ם והרע"ב בפירושם למשנה במעשר שני שם אף פירשו את המשנה על פי התוספתא, ש"תוכן קודש" לגמרי, אפילו לעניין חיוב הטומאה.

ראיה לשיטת הירושלמי מן המשנה בכלים (פ"א משניות ו-ט) המונה עשר קדושות בארץ ישראל ובירושלים ובמקדש, ולא מנתה את הלשכות הפתוחות לקודש כקדושה נפרדת מכלל העזרה, שאוכלין בהם קדשי קדשים והנכנס לשם בטומאה פטור (כן הקשה הגר"מ שפירא מלובלין על הגמ' כאן, הובא בספר 'שלום רב').

במקדש דוד (סי' יד,ט) מבאר, שמחלוקת הבבלי והירושלמי תלויה בשאלה מהיכן בדיוק נלמד דין הלשכות. על פי נוסח הברייתא המובאת בגמ' כאן הלשכות התרבו לאכילה מ"בחצר אהל מועד", ולא מ"במקום קדוש", ואם כן לא נאמר בדרשה זו שהלשכות נתקדשו. לעומת זאת בנוסח שבספרא (צו פרשתא ב,יב ופרשתא ג,ד) הלשון: "אין לי אלא בחצר אהל מועד, מנין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקדש? **ת"ל 'במקום קדוש'**". ראיה לכך מהספרא בשמיני (פרק א,ו), שם נתרבו לשכות אלו לעניין אכילת מנחת היום השמיני למילואים מ"במקום קדוש", אף על פי שלא נאמר שם כלל "בחצר אהל מועד"[13].

הקמת לשכות הפתוחות לקודש

בתוספתא במעשר שני הנ"ל נאמר: "בנויה בחול ופתחה לקודש, **אף על פי שאין מקיימין כן** - תוכה קדש וגגה חול". מפרשי התוספתא מסבירים שאין לעשות לשכה כזו משום שאנשים עלולים לטעות בהלכותיה, שיסברו שהיא לגמרי כקודש או כחול (מנחת ביכורים; חסדי דוד, והוסיף שמכיוון שהיא בחול "לאו אורח ארעא" לעשות לה פתח לקודש). החשש מפני טעות זו מתאים למסקנת הגמ' כאן, שמדאורייתא דינה כחול פרט לעניין אכילה, ומפרשי התוספתא הללו הולכים לשיטתם, שפירשו את התוספתא על פי הגמ' כאן. אולם לפי ההסבר לעיל שהתוספתא חולקת על הסוגיה כאן – אין מקום לנימוק זה[14]. אכן, ב'משנת יעבץ' (לרבה של ירושלים, הגר"ב ז'ולטי זצ"ל, יו"ד סי' כז) נימק את הדין באופן הפוך: התוספתא לשיטתה שבלשכות אלו יש קדושה גמורה, ונמצא שבניין הלשכה מהווה תוספת על העזרה בניגוד לכתוב "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (כדעת תוס', שאסור להרחיב את העזרה ללא אסמכתא מן המקרא, עיין לעיל מערכה עט), ולכן הדבר אסור, מה שאין כן לשיטת הבבלי.

יש מקום לבאר בדרך נוספת: הלשון "אין מקיימין" מובנה שאין להשאיר את הלשכה באופן זה בקביעות[15], ומשתמע שאין איסור לעשות לשכה כזו למשך זמן קצר. נראה שטעם הדבר, שאם רצו בית דין להוסיף שטח לקדושת העזרה לגמרי, על פי כללי הקידוש האמורים בשבועות, הרי זה מותר (כפי הנראה בדעת הרמב"ם, עיין במערכה הנ"ל). לפיכך, מותר לבנות תחילה את הלשכה כשהיא בחול ולפתוח לה פתח לקודש, ולאחר השלמת הבניין יש לבצע את תהליך הקידוש. הדבר דומה להלכה ש"בונין בחול ואחר כך מקדישין" (מעילה יד,א, אלא ששם מדובר על הקדשת חומרי הבניין ולא על הקדשת השטח). כוונת התוספתא, אם כן, שתוספת קדושה לעזרה ראוי שתיעשה בדרך הקבועה בהלכה להוספת שטח, ולא בדרך עקיפה של בניין בחול ופתיחה לקודש.

הרמב"ם השמיט את ההלכה ש"אין מקיימין כן" (במשנת יעבץ הנ"ל הסביר זאת על פי דרכו, שלשיטת הבבלי אין מקום לדין זה), וכך נראה מדברי עוד ראשונים, שתפסו בפשטות שהיו במקדש לשכות כאלה[16].

13. ושמא למדו זאת מגזירה שוה לפסוקים בפרשת צו (עיין מלבי"ם צו אות לב). בנודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' קכד) עמד על הבדל זה בין הגמ' לתורת כהנים, ומסקנתו שאין ביניהן חילוק לדינא.

14. אמנם עדיין יש חשש טעות בכך שתוכה קודש וגגה חול, אלא שאם כן ראוי היה לומר כך גם במצב ההפוך, באלו שבנויות בקודש ופתוחות לחול, שתוכן חול וגגן קודש.

15. עיין פאה פ"ג מ"ג, כלאים פ"ה מ"ה ומ"ח.

16. עיין רש"י כאן ד"ה מי לא עסקינן דאיכא שחיטה כנגד הפתח: "כשהיה פתחו מכוון כנגד פתחי בית החליפות", ונראה שהבין שלשכות אלה היו במערב העזרה דווקא. בתוס' ביומא ח,ב ד"ה דאי העלו אפשרות שלשכת פרהדרין נבנתה באופן זה. ועיין במקורות הנ"ל מספר יחזקאל לקיומן של לשכות כאלה.

סיכום

במשנה נאמר שהלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש "תוכן קודש", אבל הגמ' כאן קובעת שלשכות אלה נתקדשו מדאורייתא רק לעניין אכילת הקדשים בהן, ולא לעניין חיוב הטומאה ושחיטת קדשים. נחלקו אחרונים האם למסקנתה יש איסור דרבנן בכניסה להן בטומאה (רדב"ז) או לא (חק נתן). בגמ' ביומא נראה שהלשכות הפתוחות לקודש נחשבות כעזרה לעניין איסור הישיבה בהן ולעניין האפשרות לערוך בהן את הפייסות, ובמפרשים דנו על הלכות אחרות שנאמרו בעזרה, מה דינן בלשכות אלה.

למרות שבאלו הפתוחות לקודש הפתח איננו קובע אותן כקודש לכל דבר, הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול דינן כחול לכל דבר (רמב"ם; מפרשי התוספתא), ויש שהסתפק בדבר (מקדש דוד).

בירושלמי מובאת מחלוקת לגבי הפתוחות לקודש: לדעה אחת "תוכן קודש" לכל דבר ועניין, וכן דעת התוספתא, ואילו לדעה שניה הן קדושות מדאורייתא לכל דבר פרט לטומאה. גם בספרא נראה שהלשכות נחשבות מדאורייתא כ"מקום קדוש", ולא רק לאכילה בלבד כדברי הגמ'.

בתוספתא נאמר ש"אין מקיימין" לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, ונאמרו טעמים שונים בדבר, בהתאם לשיטות השונות בהבנת קדושתן.

מערכה קכח. פסול הדם בשקיעת החמה (נו,א)

הגמרא מביאה את מאמרו של רב יצחק בר אבודימי[1]:

"מניין לדם שנפסל בשקיעת החמה? שנאמר 'ביום הקריבו את זבחו יאכל', ביום שאתה זובח [כלומר, שוחט] – אתה מקריב [זורק את הדם]; ביום שאי אתה זובח – אי אתה מקריב".

הדין ששחיטת הקדשים וזריקת דמם אינן נעשות אלא ביום נאמר במשנה במגילה (כ,ב), ובגמ' שם למדו את דין השחיטה מן הפסוק: "ביום זבחכם" (ויקרא יט,ו), ואת דין זריקת הדם מהפסוק על כלל עבודת הקרבנות: "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם" (ויקרא ז,לח)[2]. ומכיוון שבלילה אי אפשר לזרקו – הרי גם למחר אי אפשר, משום שהדם יפסל בעלות השחר בלינה, ככל הקדשים. אם כן, יש להבין מהי נקודת החידוש המיוחדת בדברי רב יצחק בר אבודימי, הזקוקה לדרשה נוספת מ"ביום הקריבו את זבחו"? הראשונים דנים בשאלה זו, ופירשו את דבריו בכמה דרכים.

שיטת רש"י: גם אם הדם לא נפסל בלינה – אין לזרקו למחרת

רש"י (ד"ה ביום) מסביר, שהלימוד כאן הוא "שתהא הקרבה וזביחה ביום אחד, ולא מהניא ליה הלנה בראש המזבח לאכשורי לזריקה למחר". כלומר, עצם הדין שהלילה אינו ראוי לזריקת הדם אכן ידוע ופשוט, מן המקורות הנ"ל במסכת מגילה, אבל היה מקום להכשיר את זריקת הדם למחרת. ואמנם הלכה היא שהדם נפסל בלינה, ככל הקרבנות, אבל יש מצב שבו לא חל פסול לינה, והוא כאשר הקרבן נמצא בראש המזבח. אם כן, לכאורה ראוי היה הדם להיזרק למחרת, ועל כך למדנו כאן דין נוסף, שגם אם הדם לא נפסל מחמת הלינה – הרי הוא נפסל בשקיעת החמה מטעם אחר, שזריקת הדם צריכה להעשות דווקא ביום שחיטת הקרבן.

יש שהבינו את דברי רש"י באופן אחר: בדרך כלל קיימא לן שפסול לינה מתרחש בעלות השחר, ככתוב "ולא ילין חלב חגי **עד בוקר**" (שמות כג,יח), ובדם התחדש **שפסול לינה** מתרחש בשקיעת החמה[3]. על פי הבנה זו, אם יתן את הדם על המזבח עוד לפני שקיעת החמה, וישאר שם עד לאחר עלות השחר – הדם יהיה כשר לזריקה למחרת! (כך משתמע בשטמ"ק אות ח: "דבעי היכא שהעלוהו מיד **אחר** שקיעת החמה קודם עמוד השחר"; חמדת דניאל). והקשו על כך, שמדברי רש"י משתמע שלמד מן הכתוב שאין שום אפשרות לזרוק את הדם ביום אחר, ואם כן הוא הדין כשהונח על המזבח לפני השקיעה (שפת אמת; למטה יהודה).

תוס' (ד"ה מנין) מקשים על רש"י, שדין לינה בראש המזבח שנוי במחלוקת אמוראים (להלן פז,א), ולשיטת רבא שם, שלינה פוסלת גם בראש המזבח, אין צורך בדרשה כאן, כי ממילא הדם יפסל בלינה בעלות השחר, כדין אימורין[4].

באחרונים יישבו את קושיית תוס', וכתבו שגם לדעה שאין לינה בראש המזבח, ובכל מקרה הדם יפסל בלינה בעלות השחר, יש כמה השלכות מהלכה זו שהדם נפסל כבר בשקיעת החמה: מחשבת פיגול לזרוק את הדם לאחר זמנו חלה כבר משקיעת החמה, כדברי הברייתא בעמ' ב:

1. שני אמוראים היו בשם זה, האחד תלמידו של ר' יהודה הנשיא בארץ ישראל והשני חברו של רב חסדא בבבל (תוס' מנחות צג,א ד"ה רב חסדא ויבמות ג,א ד"ה דאמר רבא; 'תולדות תנאים ואמוראים' בערכיהם). הנוסח "רב" ולא "רבי" מתאים לשני, כדרך חכמי בבל, אבל פעמים רבות נתחלפו התארים בין שניהם, וקשה לדעת מיהו האומר כאן.
2. השחיטה אינה נלמדת מכאן, מפני שאינה עבודה (תוס' שם ד"ה לקמיצה).
3. ראיה לסברה זו מדברי ר' יוחנן לעיל כא,א, שמי הכיור נפסלים בלינה "למתירין - כמתירין", כלומר, שלעניין זריקת הדם והקטרת קומץ המנחה המים נפסלים בלינה כבר בשקיעת החמה כמותם. משתמע שגם פסול הדם והקומץ בשקיעה גדרו כ"פסול לינה".
4. הקושיה איננה מרב יצחק בר אבודימי, שהוא אמורא (עיין לעיל הערה 1) ואפשר שרבא חולק עליו, אלא מעצם הפסוק, מה הצורך בו לשיטה זו.